

SELÇUKLULARDAN OSMANLILARA AZERBAYCAN(GENCE)'DA TÜRK FETİH VE FAALİYETLERİ

İSİMLİ YAYIN TASLAĞI HAKKINDA RAPOR

Azerbaycan'da ve Türkiye'de adeta atasözü gibi zihinlerde ve kalplerde yer etmiş olan, Haydar Aliyev'in **"Bir Millet, İki Devlet"** sözünden hareketle Türkiye ve Azerbaycan arasındaki tarihî ve kültürel bağları kuvvetlendirmek için çalışmalar yapmak her iki ülkenin bilim ve kültür kurumlarının aslî vazifelerindendir.

Ülkemizde gerek coğrafi yakınlığı gerekse tarihî hatıraları göz önüne alındığında bu misyona resmî ve gönüllü olarak hizmet etmekle mükellef şehirlerin başında Erzurum, kurumların başında ise Atatürk Üniversitesi gelmelidir.

Bilindiği gibi (şu an bu satırları kaleme aldığımız) 16 Şubat günü Erzurum'un 1916 yılında son kez Rus işgaline düştüğü günün yıl dönümüdür. 2 sene 25 gün süren bu işgal sırasında Erzurum halkının yardımına ve imdadına koşanlar Azerbaycan Türkleri olmuştur.

Ermeni kıyıcılığına karşı Erzurum halkını canları pahasına korumaya çalışan Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi üyeleri Genceli Seyidov Bey, Abdülmabut Bey ve arkadaşları bugün Erzurum'un aziz şehitleri olarak bilinmeyen mezarlarında Erzurum'un mübarek toprağında yatmaktadırlar.

Erzurum'un göz bebeği Çifte Minareli Medrese'nin ve Bakü'nün gözbebeği Şirvanşahlar Sarayı'nın duvarlarına ve sütunlarına işlenmiş aynı taş desenleri yüz yıllardır bu büyük kardeşliğin nişanesi ve ispatı gibi durmaktadır.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki kültürel ve tarihî bağları kuvvetlendirecek en önemli çalışmalardan biri de nitelikli bir yayın politikası ortaya koymaktır.

Rusların Bulgarları kültürel, dinî ve tarihî olarak Slavlaştırmak için tam 100.000 makale yazdırdıklarını asla unutmamak gerekir.

Atatürk Üniversitesi öncü karakteri ve geleneği ile Yayınevi Koordinatörlüğü vasıtasıyla değerli yayınlar ortaya koyarak önemli bir misyon üstlenmiştir.

T.C. Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Yayınevi Koordinatörlüğü tarafından Yayın Editörü olarak görevlendirilmiş olduğum, *Gürsoy Solmaz* tarafından hazırlanan *Selçuklulardan Osmanlılara Azerbaycan (Gence)'da Türk Fetih ve Faaliyetleri* isimli 177 sayfalık kitap taslağı detaylı şekilde okunmuş ve incelenmiştir.

Yukarıda kısaca vurgulamaya çalıştığım hususlara binaen oldukça değerli gördüğümüz bu çalışma ile ilgili tespitlerimiz ve düşüncelerimiz aşağıda bilgilerinize arz edilmiştir.

A – KİTABIN KONUSU İTİBARIYLA DEĞERİ VE ÖNEMİ

Kitap giriş bölümünde de kısaca belirtmeye çalıştığımız Türkiye – Azerbaycan ilişkilerinin güçlendirilmesi adına değerli bir çalışmadır. Ayrıca kitabın ana temasını oluşturan Gence şehrinin Erzurum ile kardeş şehir olması yönünde daha önceki yıllarda yapılan girişimleri dikkate aldığımızda Gence tarihi ana teması üzerine kurulan kitabın iki şehir ve iki ülke arasında önemli köprüler oluşturacağı kuşkusuzdur.

B – HASSAS HATALAR

Metin içerisinde yazım ve dilbilgisi yönünden gördüğümüz en önemli hata, metnin bazı bölümlerinde AZERBAYCAN kelimesinin yanlış olarak AZARBAYCAN veya AZARBEYCAN olarak yazılmış olmasıdır.

Bir sonraki maddelerde detaylıca izah edeceğimiz üzere metin içerisinde çok fazla sayıda aynı kelimenin farklı yazılışına ilişkin hatalar vardır. Bu kelimelerden en önemlisi kuşkusuz ki AZERBAYCAN kelimesidir. Bu kelimenin yanlış yazılması, raporumuzun giriş bölümünde belirttiğimiz ve beklediğimiz iki devlet arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmek şöyle dursun zedeleyecek niteliktedir. Bu sebeple kitabın bir bölümünde yer alan bu önemli hataların mutlak suretle giderilmesi ve AZARBAYCAN ve AZARBEYCAN ifadelerinin düzeltilerek AZERBAYCAN şeklinde yazılması gerekmektedir.

Yine aynı şekilde metnin 152. Sayfasında geçen “Azeri türkçesindeki...” şeklindeki ifadenin Azerbaycan Türkleri’nin “Azeri” kelimesinden duydukları rahatsızlık dikkate alınarak “Azerbaycan Türkçesi’ndeki ...” şeklinde düzeltilmesi önemle tavsiye edilir.

Örnek:

Sayfa – 54

“Bu emirlerin veya reislerin birçoğu **Azarbeycan** ve Arran kıtalarını açıp ...”

Sayfa – 52

“**Azarbaycan**’da her birinde 10 bine kadar ahali yaşayan ...”

C – YAZIM HATALARI

1 – Özel İsimlere Getirilen Yapım Eklerinin Yazımı

Türkçe dilbilgisi kurallarına göre özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz!

Metin içerisinde çok sık şekilde bu kuralın ihlal edildiği tespit edilmiştir.

Örnek:

Sayfa - I

Osmanlılar'a Doğru yazılışı (Osmanlılara) şeklinde olmalıdır.

Sayfa - II

Selçuklular'ın Doğru yazılışı (Selçukluların) şeklinde olmalıdır.

2 – [İ] Harfinin Kullanımı

Metin içerisinde çok sık şekilde büyük ve küçük (i) harfinin kullanılması gereken yerlerde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Metnin 83-92. Sayfaları arasında yer alan “Atabey İldenizliler Devri” başlıklı bölümde sıkça kullanılan İLDENİZ kelimesinde geçen bütün [İ] harflerinin doğru yazılmış olması ister istemez kelime başlarında kullanılan aşağıda örneklendirdiğimiz diğer [İ] harflerinin niçin yanlış kullanıldığını merak etmemize sebep olmuştur.

İslam, İşte, İran, İdil, İlk, İslamiyet, Sivas, İtaat, Payitaht, Kardeşi, Bır, İstedim ki, Pasın, İnanc, İmparator, tayın, hizmetine, İsfahan, İsmail, İznik, Gürcülerin, İdaresinde, acayıp, iktıfa, Gence'nın Geçmişine Dair... vb. gibi muhtelif kelimeler birçok kereler Türkçe'nin ses kurallarına aykırı olarak I harfiyle yazılmıştır. Tespit edilen kelimeler metin içerisinde gösterilmiştir.

Klavve farklılığından veya dikkatsizlikten kaynaklandığını düşündüğümüz bu durum kitabın tashih çalışmaları sırasında dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur.

3 – Düzeltme – Şapka İşaretinin Kullanımı

Türkçe dilbilgisi kurallarına göre düzeltme işareti-şapka, nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır. Millî, askerî, hukukî, umumî, siyasî gibi...

Metin içerisinde düzeltme işaretinin kullanımında belirli bir standart olmadığı, kimi yerde doğru kullanıldığı, kullanılması gereken kimi yerlerde ise kullanılmadığı görülmüştür.

Kitabın tashih çalışmaları sırasında bu hususa dikkat edilmesi tavsiye edilir.

Tespit edilen kelimeler metin içerisinde işaretlenmiştir.

Örnek:

Sayfa – I

Coğrafi, tarihî kelimeleri doğru yazılmıştır.

Sayfa – III

İmkân kelimesi imkan şeklinde yazılmıştır.

Sayfa – 4 (Siyasi); Sayfa – 9 (tarihi); Sayfa – 10 (tarihi); Sayfa – 14 (askeri, tarihi) vb. gibi

Sayfa – 83’de (askerî) kelimesi iki satır arayla askeri ve askerî olarak iki farklı şekilde de yazılmıştır.

3 – [; ve] Kullanımı

Türkçe dilbilgisi kurallarına göre metin içinde *ve*, *veya*, *yahut*, *ya ... ya* bağlaçlarından önce de sonra da virgöl veya noktalı virgöl konmaz.

Metin içerisinde birçok yerde [; **ve**] şeklinde kullanım olduğu tespit edilmiştir.

Tespitler metin içerisinde gösterilmiştir.

Örnek:

Sayfa – 35

*“Bu Emir, Sultan’ın hizmetine girdi; **ve** askerlerin, bu memleketlerin sarp yollarından geçmelerine delâlet ve rehberlik etti.”*

Sayfa – 39

*“Nizamül Mülk kale önlerine konaklayıp; **Ve** Fadlûn’u Sultan’a itaat etmeğe çağırdı.”*

Sayfa – 121

*“Sultan zorlanmadan şehre girdi; **ve** meydana gelen karışıklıkları düzelterek...”*

5 – Çelişkili İfadeler

Giriş Bölümünün 1. Paragrafında “...merkezi olarak Gence daimi **olmamıştır**.” ifadesi kullanılmışken, 3. Paragrafında “Gence devamlı olarak Arran’ın merkezi **olmuştur**.” ifadesi kullanılmıştır. Burada çelişkili bir ifade söz konusudur.

Yayın taslağının 55. Ve 56. Sayfalarında ise şu ifadeler dikkatimizi çekmiştir:

“Terken Hatun – ki Türk hakanı Afrasyab neslinden Tafgaç Hanın kızı idi. H. 487 Ramazanın’da; (Eylül-Ekim 1094) oğlu Mahmud’da aynı yıl 11 Kasım 1094’de çiçek hastalığından vefat etti.”

Metnin devamında şu cümleyi görüyoruz:

“ Gence’ye Melik tayin ettiği kardeşi Muhammet Tapar’da kendisine sığınan Terken Hatun’un yardım ve tahrikleri ile 1099 saltanat iddiası ile ortaya çıktı.”

Bu iki ifadeyi okuduktan sonra ister istemez şu soruyu soruyoruz: Terken Hatun 1094 yılında vefat etmemiş miydi?

Not: Alıntılarda yazım ve imla düzeltilmesi yapılmamıştır.

5 – Mükerrer Cümleler

Metin içerisinde bazı paragraflar ve cümleler mükerrerdir. Mükerrer bölümlerin metinden çıkarılması uygun olacaktır.

Örnek:

Sayfa – 1

Giriş bölümündeki 3. Paragrafta geçen bir cümle 1. Paragraf’ta aynen kullanılmıştır.

Sayfa – 3

Arran’ın Tarihî Coğrafyası başlıklı bölümün 2. Paragrafında birbirini tekrarlayan iki bozuk cümle peşpeşe kullanılmıştır.

Sayfa – 11 / 17

Bu sayfalarda “Türklerin tarihî devirlerde Önasya’ya yayılmaları...” ifadeleriyle başlayan paragraflar mükerrerdir. İki sayfada da aynı şekilde kullanılmıştır.

6 – Aynı Kelimenin Farklı Şekillerde Yazılması

Metin içerisinde birçok kelimenin (çoğu aynı sayfa içerisinde olmak üzere) farklı şekillerde yazıldığı tespit edilmiştir. Metin bütünlüğüne zarar veren bu durum metni sarruk olarak göstermektedir. Aşağıda örneklerini vereceğimiz ve metin üzerinde işaretlemelerini yaptığımız bu kelimelerin metin içerisinde tek ve doğru olarak, aynı şekilde yazılması önemlidir. Eser sahibinin bu kelimeler konusunda vereceği karara göre tashih aşamasında kelimeler üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.

Örnek:

Sayfa – 7	Berde’a – Berda’a
Sayfa – 20/21	Merzubân – Merzbân
Sayfa – 34	Arran – Erran
Sayfa – 35	Akhbârü’d- Devleti’s Selçukiye – Ahbar üd-Devleti’s Selçukiye
Sayfa – 39	Fadlûn – Fadlün – Fazlûn – Fazlun – Fazlün (Hepsi aynı sayfada)
Sayfa – 45	Libarit – Liparit
Sayfa – 54/56	Barkyaruk – Berkiyaruk – Berkyaruk
Sayfa – 64	David – Davit
Sayfa – 67	Dübeys – Dubeys
Sayfa – 81/82	Candar – Çandar
Sayfa – 101	İvane – Ivae
Sayfa – 109	Kible – Kible
Sayfa – 115	Menguberdi – Mengüberdi
Sayfa – 116	Harzemşah – Harezmsah
Sayfa – 136	Bağdat – Bağdad

6 – Diğer Hususlar

Tespit edilen diğer yanlışlıklar ve eksiklikler metin üzerinde işaretlenerek gösterilmiştir. Ayrıca rapora yazılması gerekli görülmemiştir. Metin incelemesi sırasında görülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarafımızdan detaylı olarak okunan ve incelenen **Selçuklulardan Osmanlılara Azerbaycan (Gence)'da Türk Fetih ve Faaliyetleri** isimli yayın taslağının yayım süreci ile ilgili önerilerimiz aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir:

- Yayın taslağının bilimsel olarak değerlendirilmesinin yapılabilmesi için mutlak suretle konusunda uzman bir bilim insanına (Orta Çağ Türk Tarihi konusunda uzman) incelettirilmesi ve bilimsel uygunluğuna dair bir rapor alınması tavsiye edilir. (Mesela metin içerisinde 93. Sayfada *"En büyük İslam-Kürt kahramanlarından olan Selahaddin Yusuf'un kurduğu Eyyublular Devleti"* ifadesi ile Selahaddin Eyyübi'nin Kürt olduğuna dair bir vurgu yapılmıştır. Bu husus ihtilaflı bir konudur. Selahaddin Eyyübi kimi tarihçilere göre Türk, kimi tarihçilere göre Kürt'tür... Böylesi bir ihtilafı bu kitaba taşımak ne kadar doğrudur?)
- Yayın taslağının raporda ve metin üzerinde belirtilen hususlar dikkate alınarak eser sahibi tarafından yeniden okunması ve gözden geçirilmesi; kitap metninde işaretlenen, not düşülen ve rapor metninde örneklendirilerek maddeler halinde belirtilen hassas hataların, yazım hatalarının ve imla hatalarının mutlak suretle düzeltilmesi gerekmektedir.
- Taslak kitabın basılabilmesi için çok ciddi ve detaylı bir tashih çalışması yapılması gerekmektedir.
- Taslak kitapta gerek dipnotlarda gerekse kaynakçada gösterilen kaynaklarda yayınevi, çeviren, vb. gibi bilgilerin de verilmesi tavsiye edilir.
- Belirtilen hususlarda yapılacak titiz çalışma sonrasında yayın taslağının yayımlanması uygundur.

Son.